Itonesættelse ... børn ... musik og ... eksistens ...

Fotograf: Kim Aabenhus

Ifølge Erik Sigsgaard tilbringer mange børn 25.000 timer af deres barn- og ungdom i institution. Dette er mange i lyset af, at der er tale om dagtimer. Vi voksne knokler tilsyneladende rundt og passer karriere i et omfang, der efterlader børn og unge uhyggeligt meget i andres varetægt. I en kronik i Politiken (23. oktober 2009) med titlen *"Generation Røvrendt – eller bare fortabt"* omtaler Christian Foldager dette forhold som ét stort socialt eksperiment med en slående passivitet som følge. En passivitet, der har den manglende handling som kendetegn. Mottoet i kronikken er: *"Vi ved det, men gør intet ... ude af stand til at vælge".*

Børn og unge har aldrig haft det bedre. Både hvad angår det materielle og det generelle informationsniveau. Det er ikke her, det er galt. Måske snarere tværtimod. De er i høj grad udsat for en overstimulering fra medier, kommercielle interesser og deres institutionsvoksne.

Denne generation, opdraget uden for hjemmet, står med andre ord med to væsentlige problemer:

- *Passiviteten, handlingsmanglen og en væren ude af stand til at vælge*. Passivitet gælder i denne forbindelse det at handle og træffe valg. Ikke at forveksle med den aktivitet både vidende og vilde børn har omkring sig. Vi-ku'-osse-mentalitet er som udgangspunkt et sundt udtryk for aktiv deltagelse, men dækker desværre i mange tilfælde over et lammende scenario af mulighedsoverskud, hvor mulighederne slår hinanden ihjel. Og dermed umuliggør det at træffe et personligt valg. Umuligheden af at handle – handle helt "igennem" – på baggrund af et truffet valg.
- *En overstimulering, der gør, at mindre og mindre kommer inde fra barnet selv*. Det, vi ser hos mange børn, er rollespil. Igen: I sig selv godt, men når rollemodellerne ofte er stereotype film- eller computerfigurer på baggrund af et ofte alt for sort-hvidt plot – entydige helte og entydige skurke – eller på baggrund af et reklamepres, kan vi ikke hævde, at impulsen kommer inde fra barnet. Selv den altdominerende konkurrencementalitet behøver ikke at komme fra barnet eller den unge selv – det er jo en værdi, de lærer allerede fra små.

Hvad kan vi egentlige gøre, for at de i højere grad kan finde sig selv? Finde sig selv i samværet med andre? Måske nedtone den velmente voksendominans. Ikke blot fra de film og computerspil, vi anvender som børnepassere, ikke blot fra det kommercielle pres, men også en gang imellem fra skolesystemet.

"Hvis man hele tiden er over børn og forklarer og gør ved, får de aldrig ro til selv at reagere og tænke, og dér kan lidt "svalende ligegyldighed" lægge en dæmper på gemytterne. Det er godt at lade børn være i deres egen verden og skabe sig dér."
(Klaus Rifbjerg i Kirsten Jacobsens bog: *Klaus og kærligheden. Konfrontation med Klaus Rifbjerg*, side 139.)

Altså en respekt for den specifikke barndomsverden, som vi som voksne kun har adgang

... af Mogens Christensen
Professor i musikformidling ved
VMK – Konservatoriet for musik
og formidling

til gennem en blanding af genoplivelse af egne barndomsminder og iagttagelse af børn. Denne tilstand af leg og unyttelighed bringer til tider overraskende perspektiver frem. Især hvis det lykkes børnene at finde noget af deres egen indre stemme hinsides efterligning af stereotype filmrolleforbilleder. Men hvor langt kan man i skolesammenhæng gå derned uden at tabe skolens formål af syne? Det forhold, at ikke kun pasning, aktivering, socialisering og undervisning, men også store dele af opdragelsen nu lægges på institutionerne, rejser med fornyet tyngde spørgsmålet om, i hvilket omfang disse institutioner kan og skal blande sig i *børnenes eksistentielle forhold*.

Tidligere har vi haft en *tradition* at spille bold op imod – i stil med Gud, konge og fædreland. Denne tradition er siden søgt erstattet af *videnskab*, hvis væsentligste kriterium er sandt eller falsk. Når vi så udefra anskuer videnskaben og konstaterer, at videnskaben hele tiden flytter sig, og dermed selv gør sine gamle guder til dæmoner, og at videnskaben ikke internt er enig – vi behøver vist kun at tænke på klimaet og Lomborg – falder vor generelle tillid til videnskaben som udtryk for sandhed. I stedet for det uhåndterlige sandhedsbegreb dukker der et sprælsk fortolkningsbegreb op: Når vi ikke har traditionen eller videnskaben til at fortælle os sandheden, må hvert enkelt individ skabe sin egen *fortolkning* af verden. Disse skred fra traditionens ureflekterede autoritet og videnskabens overreflekterede sandhedsdogme til småfortællingernes hyperkomplekse uhåndterlighed gør det ikke nemt at være lærer for disse børn og unge i dag ...

Det lyder sært; men musik kan være et godt redskab til dels at holde klassens 27 individuelle vidtspundne livsfortællinger fra livet på, dels at tage fat i emner, der på en eller anden måde alligevel har eksistentiel tilknytning til barnet. Noget, det gør sig tanker om, men som det ikke kan ordlægge på en så kvalificeret måde, at voksne og skolens didaktik-ophæng fanges heraf. Udtryk dele af din eksistens i andet end ord. Ord og ords betydning kan man skændes om, og inden man når en konsensus herom, er "taletiden opbrugt". Ordenes mulighedsoverskud har igen-igen forårsaget, at vi ikke kom til at tale indhold – at vi ikke fik truffet et valg.

Ligesom vi har iscenesættelse og italesættelse, kan vi tage fat i begrebet *itonesættelse*. Over for itonesættelse skal vi som voksne tænke en anden type modtagelse,

end den vi kender fra andre situationer. Rifbjergs "svalende ligegyldighed" behøver ikke at blive forstået som uvilje eller venden ryggen til, men som lige gyldighed. Voksne kan give børnenes udsagn gyldighed og være med til at kvalificere det for barnet. Vi skal ikke overtrumfe udsagnet, fordi vi ellers ikke synes, vi er vor løn værd.

Da bladene begyndte at falde af træerne i slutningen af oktober måned, indbød Anne-Sofie Aabenhus fra Folkekirkens Skoletjeneste i Gladsaxe og Herlev en del klasser – mestendels fjerdeklasser – fra området til et projekt med allehelgen som omdrejningspunkt: *Allehelgen – et projekt om lys og savn*. Anne-Sofie Aabenhus, der tidligere har arbejdet sammen med lyskunstneren Helle Bull Sarning om at lade børn fremstille i hundredvis af lanterner og lysskulpturer til markering af allehelgen, ville i år også have lyd med. Vi er med andre ord sprunget direkte ned i det mest tabubelagte eksistensemne, vi har: døden. Allehelgen-tanken gjorde det muligt at sætte dette vanskelige emne i et mere poetisk lys. Der blev talt om den umiddelbare afsked – dødslejet og begravelsen – og det, vi skulle her: Knytte os til en mere end 1000 år gammel tradition om at *mindes* de døde her ved indgangen til november. Allehelgensbegrebet ligger os fjernt. Dels afslører det alene ved sit navn sin katolske oprindelse – det er jo så som så med helgendyrkelse i protestantisk sammenhæng – dels er en del bibetydninger ved at bruge betegnelser som alle sjæles nat og halloween ikke blot sluppet med i form af spøgelser og græskar; men bibetydningerne er blevet gjort til hovedsagen. Det gælder jo egentlig også andre kirkelige højtider, hvor både jul, faste og påske forbindes med gaver, karneval og påskeæg. Det er vel de færreste, der tænker over, at ordet karneval betyder farvel til kød, og halloween er en sammentrækning af all hallow evening (allehelgensaften) – hvilket jo også er en slags farvel til kødet, men på en lidt andet måde end fastens …

Projektet i Stengården Kirke ville sætte fokus på andre oplevelsesmåder af mindet om de døde end gennem tænkningen. Døden kan vi jo alligevel ikke begribe med vor tænkning; så skal vi prøve at rumme den, kan en indgang være gennem kunstneriske tilgange. Eller sagt med en lettere omskrivning af et Martin A. Hansen-udsagn: *"Døden er ond for mennesket, men god for kunstneren."* Vi skulle nærme os denne tabubelagte ufravigelighed for både os selv og andre gennem lys og lyd.

Børnenes stemningsfulde indgang gennem lys kan man studere ved at betragte de ledsagende fotografier. I det musikalske prøvede 4.-klasserne fra Stengård skole (og lærer Lonnie Larsen), fra Enghavegård skole (med lærer Lasse Schioldborg), Engskolen (Tina Therkildsen) og Ballerup skole (Anne-Brita Loft) kræfter med denne ikke lige nemme

disciplin. De fleste af børnene kunne referere til en afdød og savnet person i deres kreds, hvilket viste sig at være første skridt til en del rolleafkastning. Der opstod ikke nogen af de skydelyde og falden død om, som måske umiddelbart kunne forbindes med film- og computerdødsfald. Det var nødcendigt at finde nogle lyde og bevægelser længere inde i sig selv. Arbejdet blev gjort i grupper, så børnene var tvunget til at skulle finde lyde, de kunne være fælles om. Når lyden og en eventuel bevægelse var fundet – og valget gjort – blev der holdt fast i det.

For nogle børn var begivenheden i det ydre – lyden af en tændstik, der tænder et stearinlys – for andre var vi længere inde. Oven i købet med bud på, hvordan døden lød. Grupperne viste hyppigt for hinanden, og den *igangsatte lyd* blev først udsat for *udvikling* – altså en afdækning af, hvilke muligheder der var i den. Bestod lyden af flere elementer, som kunne adskilles, isoleres, sættes sammen på nye måder? Hør lyden af en tændstik mod svovl i slowmotion. Fra første kontakt, over den stigende friktion, til dens udfoldelse som flamme. Den kunne siges kraftigt, svagt, hurtigere og hurtigere ... Næste fase var *strukturingsfasen:* Var der elementer i lyden, der kunne gøres vigtigere og virke som en gennemgående rygrad. Noget, der skabte en gennemgående identitet for det gryende stykke? I modsætning til så megen anden *formgivning* skulle storformen først komme til sidst. Ikke noget med at bestemme en form og lege udfyldningsopgave. Vi øvede os i den svære disciplin, det er, at lade indholdet eller stoffet fortælle os, i hvilken retning vi skulle tænke storform. Det kræver indre lytning, fantasi og tålmodighed. Afslutningsvis blev stykkerne vist i kirken. At belysningen kun var de mange, mange lysskulpturer gjorde ikke oplevelsen for såvel de deltagende som de lyttende børn mindre.

Projektet tog fat i en flig af eksistensen. Den omgik ordene ved at bruge mere abstrakte størrelser som lys, lyd og bevægelse. Det betød ikke, at udsagnene var uklare. De var blot mere rummelige og gav mulighed for et lidt større blik ind i sig selv og lidt mere ro til denne proces, fordi hvert barn havde parkeret noget af denne tavse viden i lyden. Arbejdet bød ikke kun på en *fastholdelse og kvalificering af valget*, men også på *struktureret kreativitet* af stof, der kom *indefra*. Ikke en afglans af en film. Ikke en afglans af Michael Jackson.

Børn kommer i skole som store spørgsmålstegn og forlader den som punktummer, påstod Neil Postman. Nogle af eksistensens store spørgsmålstegn bør måske ikke blot bevares, men dukke op i mere voksen form med nogle personlige viklinger omkring. Emnet er ikke nyt, men måske mere presserende. Allerede i midten af 1800-tallet kunne Paludan-Müller lade sin lille Adam sige: *"Min lektie kan jeg vel til punkt og prikke – men hvad det er at være, ved jeg ikke."*